

PROPAGANDA

Vragenlijst voor de leerlingen van het hoger secundair onderwijs

Educatieve dienst

Tijdens het bezoek

Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis

Musée royal de l'Armée et d'Histoire militaire

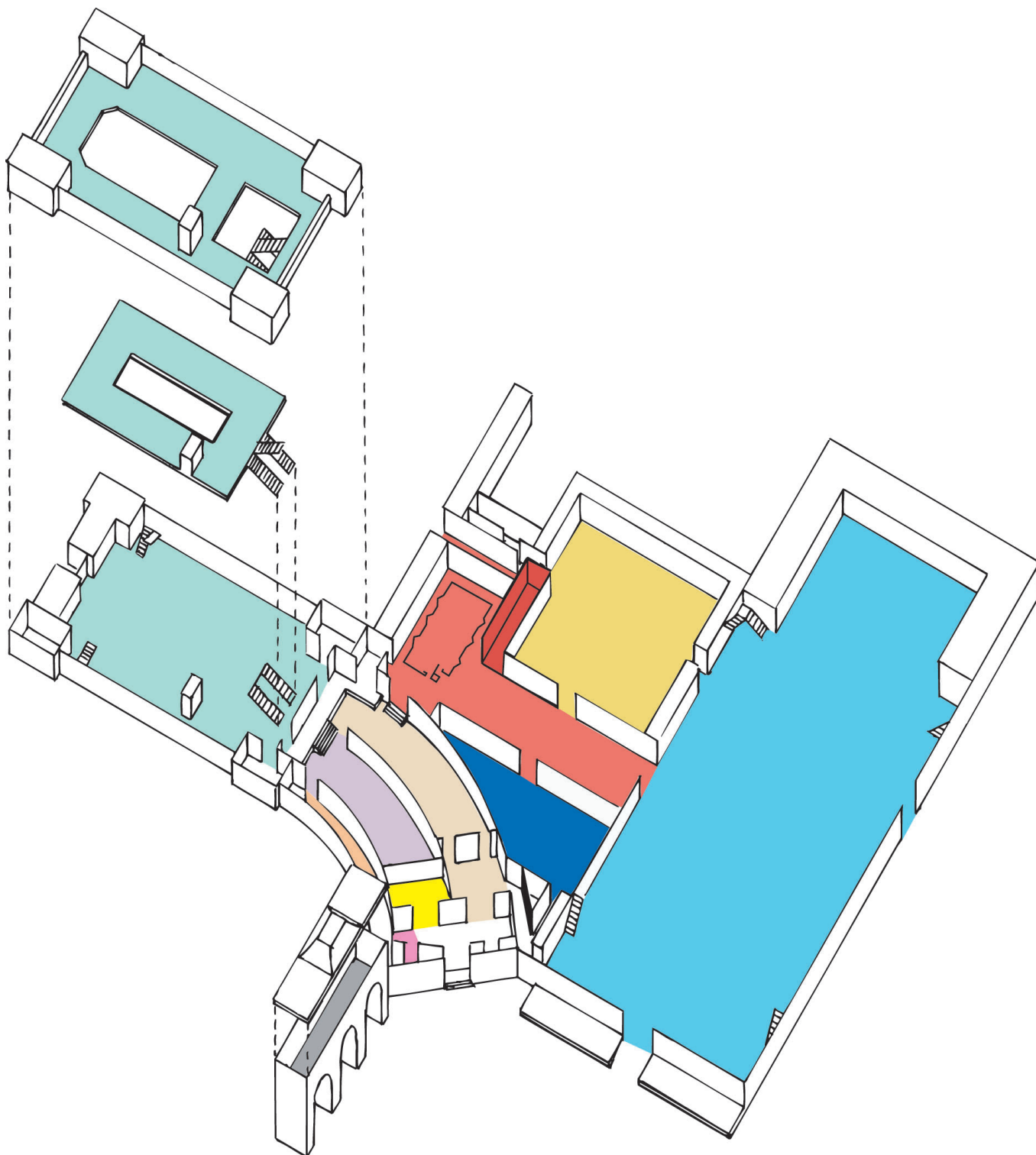

Deze vragenlijst werd voor de leerlingen van het hoger secundair onderwijs samengesteld. Ze steunt op een selectie objecten in onze collecties “interbellum” en “Tweede Wereldoorlog”.

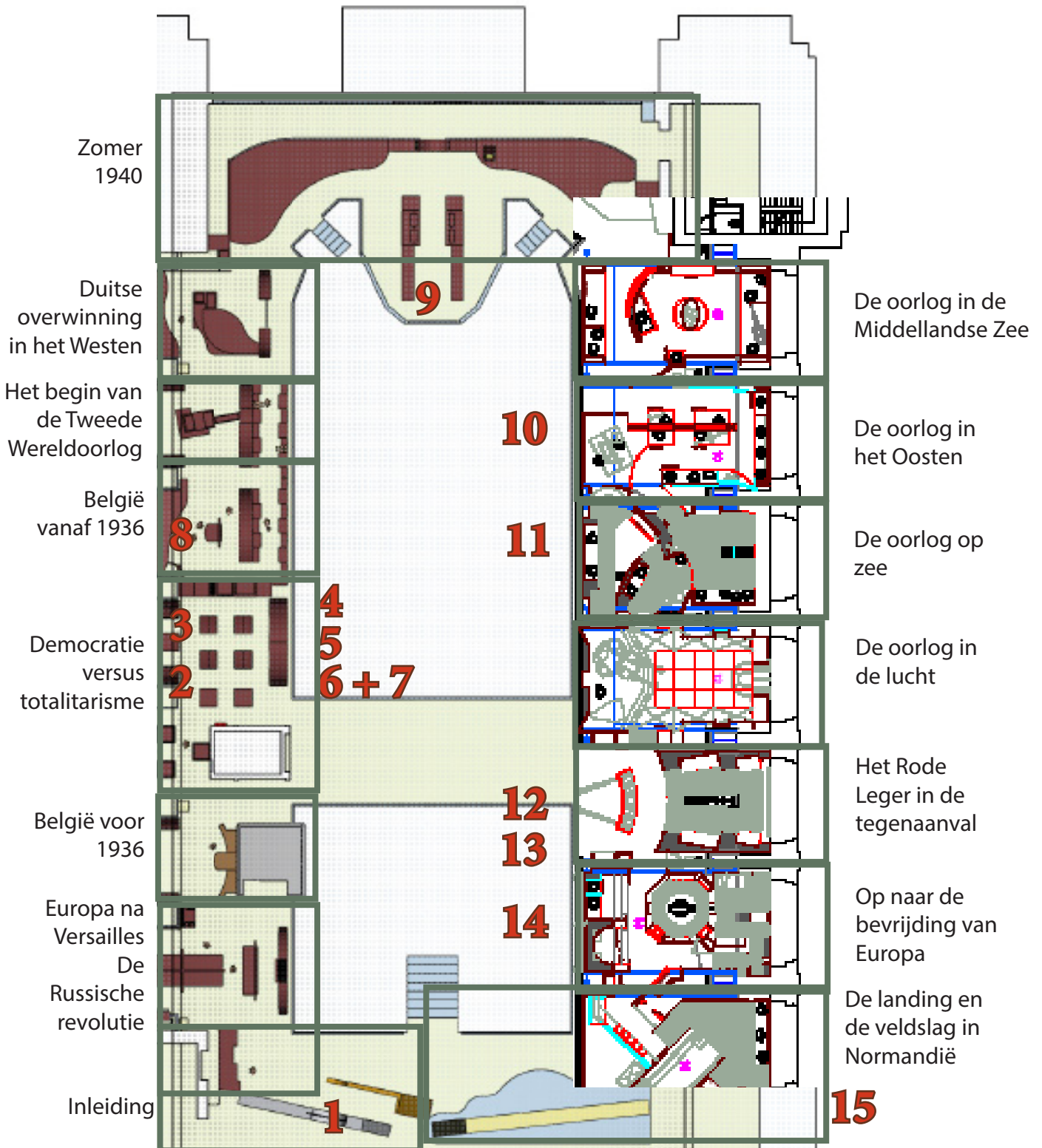
U vindt de antwoorden achteraan de vragenlijst.

In bijlage een plan van het Koninklijk Legermuseum. De vragenlijst neemt uw leerlingen mee naar de Bordiauhal (groene zone op het plan): op de tweede verdieping voor de collecties over het interbellum en het begin van de Tweede wereldoorlog en op de eerste verdieping voor de tentoonstelling “Oorlog, Bezetting, Bevrijding”.

De nummers van de vragen staan op de gedetailleerde plannen van de 1e en 2e verdieping. Zo kunnen uw leerlingen de betrokken collectiestukken terugvinden om de vragen te beantwoorden.

Plan 2e verdieping

Bordiauhal, 2e verdieping (tentoonstellingszone “Interbellum” en “Tweede Wereldoorlog”)

1. Inleiding: kerstversiering

In deze vitrine over de maatschappij in 1930-1939 wordt bijzondere kerstversiering voorgesteld. Ze illustreert hoe de Duitse samenleving en alle aspecten van het dagelijkse leven helemaal door het nazisme worden ingepalmd.

Welke concepten van de propaganda komen hier naar voor? Omcirkel het/de juiste antwoord(en).

Cultus van de leider

Verkettering van de vijand

Gebruik van vaste symbolen

Vereenvoudiging

Het bespelen van de emoties

Standaardisering

Overdracht van valse of vervormde concepten

2. Democratie versus totalitarisme: affiche “Ja”

Deze affiche werd op basis van een fotomontage gerealiseerd. Propaganda past die techniek regelmatig toe omdat een foto gemakkelijk kan worden bijgewerkt en dus gelijk wat kan tonen. MAAR Het publiek is zeer gevoelig voor fotografie want die lijkt de werkelijkheid te weerspiegelen. Het product dat op die wijze wordt verkregen is des te krachtiger en doeltreffender.

Welke iconografische, typografische en literaire keuzes werden door de ontwerpers van deze affiche gemaakt om ze doeltreffend te maken?

Wat stel je vast...

Op de achtergrond:

Op de voorgrond:

I.v.m. de slogan:.....

I.v.m. het lettertype en de kleur van die letters: :

Nu je deze elementen verzameld hebt: wat is het doel van deze affiche?

.....

3. Democratie versus totalitarisme: houten arend

Achter jou bevindt zich een houten arend die vanaf de jaren 1935 in een Duits overheidsgebouw stond opgesteld. Op de 1e verdieping vind je verschillende arenden van hetzelfde type, o.a. in de afdeling over bezet België. De Duitsers exporteerden hun propaganda naar de door hen bezette gebieden.

Propaganda steunt op het onophoudelijk herhalen van symbolen om die bij de bevolking ingang te laten vinden.

Welke symbolen gebruikt nazi-Duitsland?.....

Geef drie voorbeelden (objecten in de vitrines) waarop deze symbolen te vinden zijn.

1.
2.
3.

Nu we het toch over symbolen hebben: kan je de symbolen van het fascisme en het communisme opgeven? Als je het niet juist weet, ga dan naar de zone met de drie bustes. De symbolen staan boven de vitrines afgebeeld.

Symbolen van het communisme =

Symbool van het fascisme =

4. Democratie versus totalitarisme: HitlerJugend

Bepaal op basis van de symbolen en de tekening bovenin de vitrine welke weg mannen, vrouwen en kinderen in nationaal-socialistisch Duitsland moeten volgen. Vul je antwoorden aan met voorbeelden van objecten/foto's die dat illustreren.

Kinderen :

Mannen :

Vrouwen:

5. Democratie versus totalitarisme: medailles om geboortes aan te sporen

Om het land te herbevolken en de toekomstige militaire rangen aan te dikken, gaat propaganda het aantal geboortes proberen op te drijven. In fascistisch Italië en in nazi-Duitsland krijgen de moeders van grote gezinnen een medaille.

Hoeveel kinderen moet een Duitse vrouw krijgen om een medaille te behalen:

- het Moederkruis 1e klas = minimum kinderen
- het Moederkruis 2e klasse = minimum kinderen
- het Moederkruis 3e klasse = minimum kinderen

In de Italiaanse vitrine kan je nagaan hoeveel kinderen deze vrouw gekregen heeft om de medaille van de fascistische unie van grote gezinnen te behalen (het aantal vlinders geeft het aantal kinderen aan).
.....kinderen

6. Democratie versus totalitarisme: plaat “Signal”: de omkadering van de Duitse maatschappij

Zodra Hitler aan de macht komt, wordt het leven van de Duitsers aan de hand van propaganda geleidelijk aan door het regime omkaderd en gecontroleerd. “Signal” is een rijkelijk geïllustreerd Duits propagandatijdschrift.

Kan je op basis van de tekening over de territoriale organisatie van de Duitse samenleving 4 omkaderde dagelijkse activiteiten identificeren?

-
-
-
-

7. Democratie versus totalitarisme: radio

Het toestel is een veelgebruikt middel om propagandaboodschappen te verspreiden. Dit model, “volksontvanger” genoemd, werd in grote hoeveelheden geproduceerd en heel goedkoop verkocht.

Met welk doel, volgens jou?

.....
.....

8. België vanaf 1936: verkiezingsaffiche “Contre ça!”

De affiche “Contre ça!” (“Daartegen!”) werd in het kader van de Belgische verkiezingen in 1936 door de communistische partij geproduceerd. Bij de start van het parcours heb je misschien een affiche met hetzelfde thema (bebloed mes) opgemerkt.

Analyseer de twee affiches. Wat stellen ze voorop? Welke verschrikkingen klagen ze aan?

.....
.....
.....
.....
.....

Wat bijzonder opvalt, is dat propaganda dezelfde symbolen gebruikt om nu eens het ene kamp te verheerlijken en dan weer het andere kamp te verketteren!

9. Foto's van een gevangenenkamp (Belgisch leger) in Duitsland

Propaganda wordt ook gebruikt om beelden de wereld rond te sturen. Na de capitulatie werd het Belgische leger gevangengenomen en naar kampen gestuurd: de "offlag" voor de officieren en de "stalag" voor de soldaten.

Bekijk deze vier foto's genomen in verschillende kampen waar Belgische militairen zaten opgesloten. Denk je dat die foto's het dagelijkse leven in de kampen weerspiegelen? Zou een element in foto nr. 21 de opname kunnen beïnvloed hebben?

.....
.....
.....

10. De oorlog in het Oosten: affiche Leningrad

Met deze affiche spoort de Russische propaganda aan tot de verdediging van de stad Leningrad.

Tot wie is deze affiche gericht?
Wat kan je afleiden uit de grootte en de plaats van de personages?
.....
.....
.....

11. De oorlog op zee: Signal (vitrine over de Duitse duikboten)

Het propagandatijdschrift "Signal" speelt een belangrijke rol in de verspreiding van de nationaal-socialistische ideeën in de bezette gebieden. Deze editie bewierookt de functie van de bemanningsleden van de duikboten (de beruchte Duitse U-Boote). De propagandafilm die rechts in de vitrine wordt getoond, gaat dezelfde richting uit.

Is het leven van het duikbootpersoneel volgens jou gemakkelijk/aangenaam? Baseer je antwoord op de maquette van de U-Boot voorgesteld in deze zaal, op de reconstructie van een luisterkamer en op deze foto's ((<http://mapage.noos.fr/sub-scope/artvieaborduboot.htm>)).

"keuken"

Opklapbare ligbedden tussen de reserves

Geïmproviseerde douches op het dek

Staaf je antwoord.:
.....
.....
.....
.....
.....

12. Het Rode Leger in de tegenaanval: foto “Totale oorlog”, 1943

Propaganda speelt een rol in grote veldtochten zoals de verovering van de USSR. Op 18 februari 1943 spoort Joseph Goebbels (minister van Propaganda van het 3e Rijk) in het Sportpaleis in Berlijn de massa tot de totale oorlog aan.

Jullie kunnen de toespraak in de klas bekijken via:
<https://www.youtube.com/watch?v=DRmHOSne-hTk>

Op basis van de foto in deze vitrine: welke technieken worden gebruikt om de aanhang van het publiek te versterken?

.....
.....
.....
.....

13. Het Rode Leger in de tegenaanval: schilderij Koersk

Propaganda gebruikt talloze verschillende media om haar doel te bereiken. Dit schilderij werd in 2001 gemaakt en door de Russische Federatie aan het Museum geschonken.

Het doek stelt de zalen van een museum voor waarin aandenkens aan de slag bij Koersk worden tentoongesteld (de grootste pantserslag uit de geschiedenis, maar ook een keerpunt voor het Duitse leger dat de veldslag verliest en zich moet terugtrekken. Zijn onverwinnelijkheid wordt onderuitgehaald).

Een officier die driekwart naar ons staat toegedraaid geeft uitleg over de slag aan drie militairen die verschillende uniformen dragen, terwijl een vierde persoon alleen het schilderij observeert.

Wie zijn deze mensen en waarom deze opstelling?

Vermits je weet wat er tijdens de oorlog gebeurd is en hoe die is afgelopen, kan je gemakkelijk begrijpen waarom een persoon apart staat en de anderen in groep staan. De artistieke compositie herinnert aan de toenmalige allianties. Gebruik het bijschrift bij het schilderij als hulpmiddel.

.....
.....
.....
.....

De schilders hebben ook drie andere personages voorgesteld, burgers van verschillende leeftijden. Wat symboliseren ze?

- De oud man :
- De vrouw :
- Het kind :

14. Op naar de bevrijding van Europa: affiche “Nous sommes prêts/We zijn bereid”

Observeer de affiches “Nous sommes prêts / We zijn bereid” op de reconstitutie van een kazemat van de Atlantikwall.

Dergelijke affiches met kaarten, tekeningen, foto's en veel tekst duiken in de Duitse propaganda veelvuldig op.

Je vindt een ander voorbeeld (over de “Ramp van Dieppe”) naast je en een laatste achter de wand (“Hoe Mussolini door Duitse soldaten werd bevrijd”).

Wat zijn de voor- en nadelen van dergelijke affiches?

VOORDELEN

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

NADELEN

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Hoe zou jij de affiche vereenvoudigen om ze doeltreffender te maken? Stel een nieuw ontwerp en een nieuwe slogan hieronder voor.

15. Landing en veldslag in Normandië: affiche “La victoire des nations unies est maintenant certaine” (De overwinning van de verenigde naties staat nu vast)

Door de affiches te observeren, kan je bijkomende informatie bekomen. De affiche “La victoire des nations unies est maintenant certaine” (De overwinning van de verenigde naties staat nu vast) geeft aan welk land ze ontwierp. (Opgelet: het gaat hier om de Geallieerden van wie we de vlaggen en de kokardes op de vliegtuigen zien en niet over de VN die dan nog niet bestaan.) Kijk gewoon naar de gradatie die tussen de voorstelling van de Geallieerden bij de compositie werd uitgewerkt.

Heb je een vermoeden? Staaf je antwoord.

.....

.....

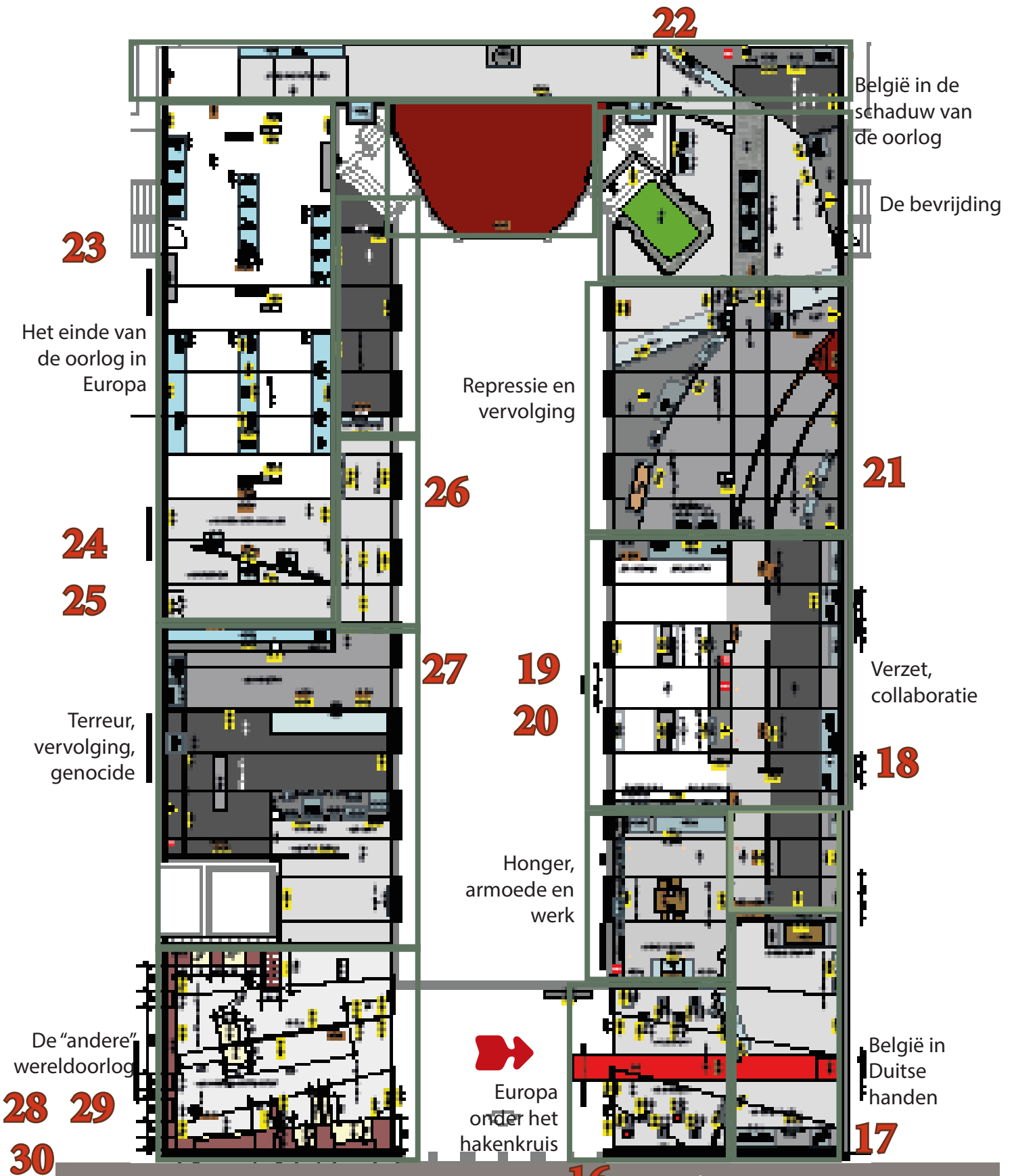
.....

.....

.....

.....

Plan 1e verdieping

16. Europa onder het hakenkruis: boek “Moeder, vertel ons wat van Adolf Hitler”

Het boek “Moeder, vertel ons wat van Adolf Hitler” werd geschreven door een specialist in kinderopvoeding en werd eerst in Duitsland uitgegeven alvorens in het Nederlands te worden vertaald voor verspreiding in Vlaanderen en Nederland. Het boek bevat korte verhaaltjes ter ere van Hitler en het regime.

Wat is de doelstelling van een dergelijk boek?

.....
.....
.....

Bedenk enkele titels voor verhaaltjes die in de inhoudstabel zouden kunnen voorkomen.

-
-
-
-

17. België in Duitse handen

De bezetter moet duidelijk maken dat hij aanwezig is en goed in België geïnstalleerd is. Propaganda moet dus overuren draaien om de Duitse aanwezigheid in ons land te legitimeren.

Zoek in deze ruimte:

- twee voorbeelden van propaganda die de leiderscultus illustreren:

.....

.....

- twee voorbeelden van vaste symbolen:

.....

.....

- twee voorbeelden van de fysieke aanwezigheid van de Duitsers in België:

.....

.....

18. Collaboratie

Ga nu naar de zone over de collaboratie en zoek drie voorbeelden van propagandadragers die gebruikt worden om de bevolking ervan te overtuigen de bezetter te helpen of te steunen.

.....
.....
.....

19. Verzet

Steek de gang over en doe hetzelfde voor het verzet. Welke propagandadragers worden aangewend om de bevolking ervan te overtuigen tegen de bezetter in te gaan? Geef drie voorbeelden.

.....
.....
.....

20. Verzet en collaboratie: parodie op “Signal”

 Let tussen de verschillende pamfletten uitgegeven door het Verzet op de parodie op “Signal” (een propagandatijdschrift waarvan we op de 2e verdieping een voorbeeld hebben gezien, met de duikbootbemanningen op de voorpagina).

 Hoe steekt de tekenaar de draak met Hitler?

.....
.....
.....

21. Repressie en vervolging: de Jodenvervolging in België

Aan de hand van karikaturen gaat propaganda de vijand vervormen en verketteren.

 Op basis van de affiche “Derrière tout, le Juif” (Achter alles, de Jood), de strips weergegeven op de wand en de boekjes in de vitrine: welk imago geeft propaganda van de Joden (je kan ook even teruglopen naar de karikatuur van Kaproen in de vorige zone)?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

 Een van de boekjes in de vitrine (“Jodendom & communisme zonder masker”) herneemt het thema van het bebloede mes dat we reeds op affiches hebben geanalyseerd (“Het gevaar van het bolsjewisme” en “Contre ça, votez communiste”).

22. België in de schaduw van de oorlog: een behendigheids spel met de beeltenis van Hitler

Kinderen zijn voor propaganda uitstekende doelwitten. Doeltreffendheid verzekerd, want als volwassenen zullen ze de concepten die ze tijdens hun kindertijd kregen ingelepeld veel makkelijker aanvaarden en toepassen. Op de 2e verdieping heb je soldaatjes van papier-maché gezien, bedoeld voor de Duitse kinderen. Hier gaat het om een behendigheids spel van karton bestemd voor de Belgische bevolking. Het spel herneemt het thema van een verwoestend wapen dat de bevolking terroriseert, zelfs na de bevrijding van het land (België wordt op het einde van de zomer van '44 bevrijd, maar de oorlog is dan nog niet ten einde). Je kan dus vaststellen dat propaganda ook (zwarte) humor gebruikt om haar doelstellingen te bereiken.

Over welk wapen gaat het?

.....

23. Het einde van de oorlog in Europa / Duitsland in de tang: het Estse front

Propaganda tracht vijandelijke soldaten aan te moedigen om van kamp te wisselen om de effectieven van het eigen leger uit te breiden. In januari 1944 wordt het Duitse en Finse beleg van Leningrad doorbroken. Het Rode Leger herneemt het offensief. In Estland (een Baltische Staat) sluiten vrijwilligers zich bij het Duitse leger aan omdat ze een nieuwe Sovjetinvasie van hun land absoluut willen vermijden. De Russen proberen dan weer zoveel mogelijk Esten aan hun kant te krijgen. Het vlugschrift in de vitrine “Noordelijk front” spreekt in die zin.

Tot wie is dat vlugschrift gericht? Staaf je antwoord.

.....
.....

Welke zijn de argumenten om aan te zetten tot aansluiting bij het Rode Leger?

.....
.....
.....
.....
.....

24. Het einde van de oorlog in Europa / Duitsland jaar nul: Wir kapituleren nie!

Dit paneel komt uit een fabriek in Opper-Silezië die tijdens de gevechten in Lüben verwoest werd. De boodschap “Wir kapituleren nie!” (Wij zullen nooit capituleren!) heeft twee bestemmingen: het Duitse volk, maar ook de Geallieerden.

Hoe moeten de twee kampen deze boodschap begrijpen?

- Doel van deze propagandaslogan naar het Duitse volk toe:

.....

- Doel van deze propagandaslogan naar de Geallieerden toe:.....

.....

25. Het einde van de oorlog in Europa / De val van Berlijn

Na de inname van Berlijn door de Sovjets en de ineenstorting van het Reich gaat collectieve zelfmoord als een lopend vuurtje door de bevolking.

Deze getuigenissen geven aanwijzingen over het hoe en waarom van de zelfmoord van deze mensen.

1. Getuigenis van Karl Schlösser, kind in Demmin in 1945(site van “Der Spiegel” m.b.t. het speciale nummer “Hitlers Krieg” 2/2005, geraadpleegd op 16/8/2013):

Goebbels wakkerde op de radio de angst voor de Russen onophoudelijk aan. Die Aziatische Untermenschen zouden ons afslachten. En anderzijds hadden zij Ehrenburg.

2. Artikel van Ilya Ehrenbourg, 24/7/1942 :

Laten we niets zeggen. Laten we ons niet verontwaardigen. Laten we doden. Als je geen Duitser per dag hebt gedood, is je dag voor niets geweest... Als je de Duitser niet doodt, zal hij jou doden... Tel een enkel ding: de Duitsers die je gedood zal hebben. Dood de Duitser! Dat is wat je oude moeder je vraagt. Het kind smeekt je: dood de Duitser! Dood de Duitser! Dat is wat je geboorteland je vraagt. Sla toe op de juiste plek.

3. Getuigenis van Dorothea Günther, geboren in 1914, over het einde van de oorlog in Potsdam - Lemo (Kapitulation) - 5/8/2013

Noodzaak verbond ons. We kookten niet enkel samen onze karige maaltijden op een geïmproviseerd vuurtje, maar we gingen ook samen water halen en wisselden tips uit. We vormden nu een echte volksgemeenschap, zoals die jarenlang door de nazi's verspreid, gepredikt, gesteund, aangemoedigd was geweest. De eerste golf Russen die we over ons heen kregen, veroorzaakte verschrikkelijke verwoestingen. Er was natuurlijk de plundering van huizen die de moeite waard waren, alle vrouwen (die gevat konden worden), van het kind tot de ouderling, werden verkracht. De wanhoop verspreidde zich, het aantal zelfmoorden nam toe, vooral binnen de conservatieve families wier wereld instortte. We vernamen dat Hitler dood zou zijn en we vroegen ons af of dat slechts een gerucht was. Maar niemand interesseerde zich nog voor Hitler. We hadden nu andere zorgen, we waren bezig met het heden de baas te blijven. We

wilden niet langer het verleden domineren, we maakten enkel plannen om de volgende dag genoeg te eten te hebben.

4. Getuigenis van Heinz-Gerhard Quadt over de evenementen in Demmin waar ongeveer 1000 zelfmoorden plaatsvonden (op een bevolking van 16 à 17.000 inwoners + vluchtelingen), als gevolg van de plunderingen, moorden, brandstichtingen en verkrachtingen door de Russen op 1 mei 1945. Tekst van NDR1 (Radio MV) geraadpleegd op 16 augustus 2013.

Ik moet eraan toevoegen dat mijn moeder ook verkracht werd. En toen liep ze met ons (de 4 kinderen) en met de burens in de richting van de (rivier de) Tollense, waarin ze vast van plan was zich te verdrinken. Als oudste heb ik haar dan vastgenomen. Mijn broer en zussen (...) hebben pas veel later vernomen dat ik mijn moeder heb tegengehouden, dat ik haar uit die trance haalde, om haar te beletten in het water te springen. Er waren overal mensen. Er werd geroepen. De mensen waren klaar om te sterven. Ze zegden tegen de kinderen: "Willen jullie nog leven? De stad staat in lichterlaaie. Die en die zijn ook reeds dood. Neen, wij willen niet meer leven!" En zo gingen de meeste mensen de rivier in. Anderen hingen zich op, ofwel aan de haak van de grote kookpotten, ofwel aan de venstergreep. Velen beschikten over gif, vooral de dokters en de apothekers. Enkelen hadden nog een revolver. Maar de meesten gingen naar de rivier. Zelfs de Russen werden angstig. Er zijn gevallen gekend waarbij zelfs de Russen getracht hebben mensen uit het water te halen om verdrinking te beletten. Maar voor honderden kwam elke tussenkomst te laat. En de bevolking hier was volledig in paniek.

Welke argumenten gebruikt door de propaganda kunnen tot dergelijke extremen leiden?

.....

.....

.....

.....

.....

26. Terreur, vervolging, genocide: karikatuur "Wij, versus zij"

Diverse voorbeelden van propaganda m.b.t. de uitsluiting en het isolement van de Joden zijn in deze vitrine en op deze wand te zien.

Noem er vier.

-

-

-

-

27. Terreur, vervolging, genocide: T4

T4 is een programma uitgewerkt door het naziregime om bedlegerige personen, gehandicapten (mentaal en fysiek), ongeneeslijk zieken, ... te elimineren. Het doel is een zuiver ras te creëren, zoals voorgesteld op de affiche naast het scherm.

Op basis van de affiche: welke kenmerken bepalen dat een man, een vrouw, een kind zuiver van ras is?

- Mannen :
- Vrouwen :
- Kinderen :

De propaganda maakt een duidelijk verschil tussen de “goede Duitsers” en de vijanden van het Reich (zie voorstelling van de Joden in vraag 21).

28. De andere wereldoorlog / Japan: ideologie

Propaganda wordt in alle kampen gevoerd, overal ter wereld en altijd. In Japan gaat propaganda een racistische ideologie tegenover de Chinezen ontwikkelen.

Lees de getuigenis van Hajime Kondo die op de wand staat gedrukt. Welke propagandatechniek gebruikt ze om de Japanners ervan te overtuigen China aan te vallen?

.....
.....
.....

29. De andere wereldoorlog / Japan: symboliek

De Japanse propaganda gebruikt eveneens de herhaling van symbolen. De macht van het keizerrijk wordt gesymboliseerd door.....

Vermeld twee objecten/foto's/documenten tentoongesteld in deze ruimte die het symbool tonen.

- -

30. De andere wereldoorlog / Japan: foto Saipan

Ziehier de getuigenis van Hideo Iha (ook te bekijken op <http://www.peace-museum.pref.okinawa.jp/evidence>). Hij werd geboren in het dorp As Lito, ten zuiden van het eiland Saipan en was vijftien toen de Amerikanen het eiland aanvielen.

... een andere keer waren we naar de kust gevlucht, onder een klif. Er zat een Japanse soldaat naast mij, en tijdens de nacht dacht ik dat hij daar gewoon zat. Bij het ochtendgloren zag ik dat hij zich zelfmoord had door zich een kogel door de keel te jagen. (...)

Toen we aan de kust zaten, achternagezeten door de vijanden, circuleerden heel wat valse geruchten tussen de vluchtelingen. Zo werd gezegd dat wanneer de Amerikanen volwassenen gevangennamen ze alle mannen met een koord vastbonden en met hun tanks verpletterden. Er werd ook gezegd dat ze de vrouwen en kinderen op hun schepen mee naar de Verenigde Staten namen. Er werd ons gezegd dat we ons absoluut niet door de Amerikanen mochten laten gevangennemen. Om die richtlijn na te leven, gooiden sommige ouders hun kinderen in de zee in Banaderu. Daar werd ik de volgende morgen gevat. Vele lichamen waren op het strand aangespoeld. Die van de kinderen, soldaten en burgers die de dag ervoor gestorven waren. Door de raciale opvoeding uit de tijd van het keizerrijk die we kregen en die steeds maar opnieuw herhaalde dat de Westerlingen demonen waren, voelden we heel wat vijandschap tegenover de Amerikanen. Maar toen we in het kamp aankwamen, waren we verrast, ze gaven ons iets te eten, ze zetten een schooltje op, er was zelfs een ziekenhuis.

Welke argumenten worden door de propaganda gebruikt om de Japanse bevolking te overhalen?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Op basis van deze getuigenis: analyseer de laatste foto in de tentoonstelling, genomen op het eiland Saipan.

.....

.....

.....

.....

.....

Verbetering voor de leerkrachten

Bordiauhal 2e verdieping

1. Kerstversiering

Welke propagandaconcepten worden hier gepresenteerd?

- gebruik van vaste symbolen (arend, hakenkruis, SS runen)
- cultus van de leider
- standaardisering (Sieg Heil! = identieke groet voor iedereen. Het is makkelijker een massa te manipuleren dan geïsoleerde personen. Massaffect).

2. Affiche “Ja!”

- M.b.t. de fotomontage: overlapping van twee foto's.
- Op de achtergrond: een glimlachende massa (belang van de massa); de meeste mensen brengen de nazigroet (belang van standaardisering/massa).
- Op de voorgrond: Hitler is vastberaden en zeker van zichzelf, hij kijkt met misprijzen in de verte, hij maakt vastberaden gebaren (zijn vuist is zo gespannen dat zijn aders te zien zijn).
- M.b.t. het lettertype en de kleur van de letters: Gotisch (terugkeer naar het roemrijke verleden van het Germaanse rijk), rood (goed zichtbaar).
- M.b.t. de slogan: allen samen achter de Führer (belang van de eensgezindheid en van de massa).
- Doel van de affiche: het Duitse volk moet ervan overtuigd worden Hitler te steunen.

3. Houten arend

Welke symbolen worden door nazi-Duitsland gebruikt?

Arend, hakenkruis, krans van eikenbladeren (de eik staat voor waarde, macht, lang leven, stevigheid).

Geef voorbeelden van collectiestukken in de vitrines die deze symbolen tonen.

Symbolen op vlaggen, riemgespen, uniform- en kepiekentekens, medailles en militaire onderscheidingen, vlaggenspitsen, armbanden, dolkversiering.

Symbolen gebruikt door het communisme en het fascisme: de lictorenbundel was het symbool van de macht in het oude Rome (Mussolini inspireert zich ruimschoots op die periode in de geschiedenis, toen het rijk zeer machtig en enorm was). De hamer en de sikkel van de communisten symboliseren de unie tussen de boeren en de fabrieksarbeiders.

4. HitlerJugend

Kinderen: vanaf 10 jaar en tot 18 jaar: jeugdbewegingen (Jungmädel/Jungvolk, later Deutsche Jungmädelbund/HitlerJugend). Kenteken nr. 2, foto nr. 8.

Mannen: van 17 tot 25 jaar: Arbeidsdienst (arbeidsdienst) foto 11, later soldaten.

Vrouwen: Vrijwillige werkdienst en/of tewerkstelling voor het volk (zie affiche nr. 16 “Het ideale beroep voor vrouwen binnen de NS-Volkswohlfahrt”: kinderoppas, kinderverzorgster, verpleegster, verpleeghulp).

5. Medailles om geboortes aan te sporen

Hoeveel kinderen moet een Duitse vrouw krijgen om een medaille te behalen:

- het Moederkruis 1e klas = minimum 8 kinderen
- het Moederkruis 2e klasse = minimum 6 kinderen
- het Moederkruis 3e klasse = minimum 4 kinderen

In de Italiaanse vitrine: de medaille van de fascistische unie van grote gezinnen (het aantal vlinders geeft het aantal kinderen aan): 7.

6. Plaat “Signal”: omkadering van de Duitse samenleving

Omkaderde dagelijkse activiteiten volgens de tekening: sport, kinderopvang, werk, familieleven, gezondheidszorgen, landbouw, vrijetijd en ontspanning, politieke bijeenkomsten,...

7. Radio

Om zijn boodschappen over te brengen wilde Hitler dat de voltallige bevolking over een radio beschikte. Het doel van de “Volksempfänger”, die massaal geproduceerd wordt, is de voltallige bevolking in staat te stellen naar de radio te luisteren, opdat de nationaal-socialistische boodschap in elk huishouden zou kunnen binnendringen.

8. Verkiezingsaffiches van 1936

Propaganda kan eenzelfde symbool gebruiken om nu eens het ene en dan weer het andere kamp te verheerlijken of te verketteren.

Die Gefahr des Bolchewismus (het gevaar van het bolsjewisme)

Het communisme wordt voorgesteld als een skelet met een zwarte mantel en een bebloed mes tussen de tanden. Op de achtergrond, een heuvel met een galg, een brand en de kruisen van een

begraafplaats. Deze affiche dateert uit 1919. Ze werd gecreëerd tijdens de onrust die Duitsland na de Eerste Wereldoorlog teistert. Van bij de start wordt de republiek van Weimar door de oppositie van communisten en nationalisten in moeilijkheden gebracht.

Contre ça, votez communiste ! (Om daar tegenin te gaan, stem communistisch!)

De iconografie van het bebloede mes duikt opnieuw op om Hitler en het nazisme aan te klagen. De affiche werd ontworpen door Cabrol, maar werd door Wilchar (Willem Pauwels) hernomen

en aangepast om tijdens de Belgische verkiezingen van 1936 de Belgische communistische partij te promoten. Hitler klemt het bebloede mes tussen zijn tanden. Op het heft van het mes staan de symbolen van de partijen Rex, LNB (Légion nationale belge) en VNV (Vlaamsch Nationaal Verbond). De oorspronkelijke affiche, waarvan u hier een afbeelding ziet, werd in Frankrijk ontworpen. De symbolen op het heft zijn uiteraard verschillend en aan de Franse situatie aangepast. Eenzelfde iconografie kan dus pro- of anticommunistisch zijn, naargelang het gebruik.

9. Foto gevangenenkamp van het Belgische leger

Een afgevaardigde van het Rode Kruis bezoekt het kamp om zich ervan te vergewissen dat de leefomstandigheden aanvaardbaar zijn en dat de gevangenen goed worden behandeld. De Duitsers willen tonen dat ze hun gevangenen goed behandelen. De foto's worden in België verspreid om een goed imago van de bezetter te geven.

10. Affiche Leningrad

De voltallige bemanning moet zich inzetten om de stad die de naam van Lenin draagt te verdedigen. De militairen, de zeelieden, de arbeiders (de hamer) en de landbouwers (de sikkel) worden voorgesteld voor gebouwen die makkelijk door het volk geïdentificeerd kunnen worden (gebouw van de admiraliteit, kerk).

Het leger staat vooraan (militairen worden groter voorgesteld, maar de burgerbevolking moet zich ook inzetten). Let op de plaats van de vrouw, de kleinste van de groep, die achteraan en bijna buiten het beeld van de affiche wordt voorgesteld.

11. Signal (duikboten)

Het leven in een duikboot is zeer zwaar:

- De mannen lijden onder de hitte in een afgesloten ruimte die niet verlucht kan worden (geur van diesel).
- Vers voedsel wordt voor het vertrek ingeladen, maar raakt snel op en kan niet bewaard worden in een vochtige, warme en niet verluchte ruimte (brood beschimmelt snel, de etenswaren krijgen de smaak van diesel).
- De mannen lijden onder het plaatsgebrek (geen ligbed voor iedereen => gedeelde ligbedden, geen tafel om de maaltijd te nuttigen => er wordt op het ligbed gegeten alvorens de plaats aan iemand anders af te staan, de slaapplekken bevinden zich tussen de torpedo's en de levensmiddelen worden over de zeldzame vrije plaatsjes verdeeld. De mannen hebben geen plaats om hun persoonlijke spullen op te bergen en die zijn dan ook tot een strikt minimum beperkt).
- Ondanks de omgeving is maar weinig water beschikbaar (gebrek aan hygiëne, de bemanning wast zich wanneer de duikboot boven komt; weinig drinkwater; probleem van de evacuatie van de toiletten).
- Het beroep is gevaarlijk, de verslagen U-boten zinken soms met hun bemanning aan boord.

12. Foto "Totale oorlog", 1943

- Theatrale voorstelling (de zaal werd zorgvuldig versierd om het kader te zijn voor de toespraak die zal worden uitgezonden en gefotografeerd).
- Herhaling van symbolen en vlaggen.
- Samenkomst van een massa (geen vrije zitplaatsen).
- Korte en nauwkeurige slogan die de volledige toespraak in enkele woorden samenvat. De slogan staat uiteraard goed zichtbaar opgesteld: "Totaler Krieg) Kürzester Krieg" = Totale oorlog – de kortste oorlog).

13. Schilderij Koersk

De officier die de rondleiding geeft, is de Rus die aan de Geallieerden (Fransman, Amerikaan, Brit)

de veldslag vertelt. De Duitse officier staat apart, om eraan te herinneren dat hij de agressor en vooral de verliezer is.

De oude man (oud-strijder van Koersk), zijn dochter en kleindochter symboliseren de voltallige bevolking (3 generaties) die hulde brengt aan dit grootse evenement in de geschiedenis van het land (bewondering voor de helden en voor de macht van de Sovjets, belang van de herdenking van deze “Grote Vaderlandse Oorlog”, respect voor de oud-strijders die als helden worden gezien).

14. Affiches « Nous sommes prêts/We zijn bereid »

Voordelen:

- zeer volledig
- zeer beschrijvend
- veel informatie en details

Nadelen:

- moeilijk leesbaar
- vraagt veel tijd om te begrijpen (doeltreffender in een tijdschrift dan op straat)
- voorbehouden aan een deel van de bevolking (lange en moeilijke boodschap)

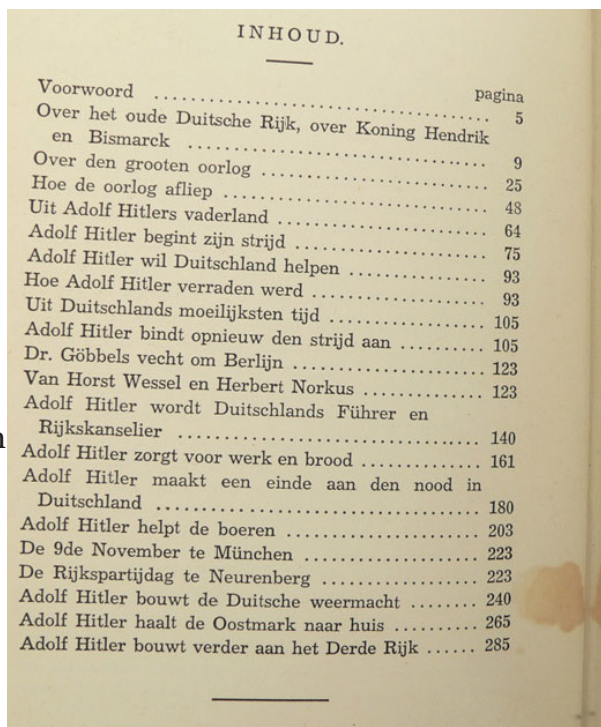
15. Affiche “De overwinning van de verenigde naties staat nu vast”

De Franse vlag staat centraal en hoger dan de andere. De affiche werd in 1944 in Algiers (Frans grondgebied) ontworpen.

Bordiauhal 1e verdieping / Zone “Oorlog, Bezetting, Bevrijding”

16. Boek “Moeder, vertel ons wat van Adolf Hitler”

Het boek bevat een reeks korte verhalen die de verdiensten van Hitler en het regime bewieroken. Die moeten door de moeders als “bedtijdverhaaltje” aan de Duitse kinderen en de kinderen in de bezette gebieden worden voorgelezen. Even verderop in de tentoonstelling wordt in de zone over de collaboratie een gelijkaardig boek getoond (“Rex et les mamans” – Rex en de moeders).

	pagina
Voorwoord	5
Over het oude Duitse Rijk, over Koning Hendrik en Bismarck	9
Over den grooten oorlog	25
Hoe de oorlog afliep	43
Uit Adolf Hitlers vaderland	64
Adolf Hitler begint zijn strijd	75
Adolf Hitler wil Duitschland helpen	93
Hoe Adolf Hitler verraden werd	93
Uit Duitschlands moeilijksten tijd	105
Adolf Hitler bindt opnieuw den strijd aan	105
Dr. Göbbels vecht om Berlijn	123
Van Horst Wessel en Herbert Norkus	123
Adolf Hitler wordt Duitschlands Führer en Rijkskanselier	140
Adolf Hitler zorgt voor werk en brood	161
Adolf Hitler maakt een einde aan den nood in Duitschland	180
Adolf Hitler helpt de boeren	203
De 9de November te München	223
De Rijkspartijdag te Neurenberg	223
Adolf Hitler bouwt de Duitse weermacht	240
Adolf Hitler haalt de Oostmark naar huis	265
Adolf Hitler bouwt verder aan het Derde Rijk	285

17. België in Duitse handen

Twee voorbeelden van propaganda die de leiderscultus illustreren

- buste, schilderij, eerbetoon aan Hitler in de uitgezonden toespraak

Twee voorbeelden van het gebruik van vaste symbolen

- arend, hakenkruis op geëmailleerde plaat, uniformen, beeldhouwwerk, telefoon, ...

Twee voorbeelden van de illustratie van de Duitse fysieke aanwezigheid in België

- foto van een optocht voor het koninklijk paleis, Duitse soldaat die een voetbalwedstrijd bijwoont in het Dudenpark in Vorst, gulden boek van het casino/Duitse mess opgezet in het Concert Noble in Brussel, armbanden van Duitse liefdadigheidsinstellingen, uniform van Feldgendarmen die de orde moeten handhaven.

18. Collaboratie

- Kinderboek ("Rex et les mamans")
- Vlaggen (VNV, Rex, D. Militie/Zwarte Brigade)
- Schilderij (alliantie Rex en SS, portret van de leider van het VNV Staf De Clercq)
- Zwarte literatuur (propagandaboeken en -tijdschriften)
- Karikatuur (Kaproen)
- Muziek (partituur Rex)
- Vlugschriften
- Foto's

19. Verzet

- vlugschriften en pamfletten
- clandestiene pers
- pins en patriottische vlugschriften
- karikaturen

20. Parodie op het tijdschrift Signal

De tekenaar herneemt een techniek die bij de Duitse propaganda zeer geliefd is (sterke toespraak van Hitler voor een massaal publiek dat geboeid luistert), maar trekt die in het belachelijke (techniek van de vijand die belachelijk wordt gemaakt).

21. Jodenvervolging in België

- Karikatuur van Kaproen: gescheurde kleding, uiteenlopende persoonlijke bezittingen die in een oude koffer en in een kinderwagen zitten gepropt (vagebond), Jodenster, baard, dikke neus en haakvingers

- Affiche “Derrière tout”: dik (goed gevoed), dikke wenkbrauwen, dikke neus, gouden ketting, Jodenster, kostuum en bolhoed (chique kleding)
- Strips: elegante en rondborstige Joodse vrouw, Jodenster, geen glimlach
- Boek “Joden zijn ook mensen”: baard, zonder tanden, “diabolisch” uitzicht

22. België in de schaduw van de oorlog

V1

23. Duitsland in de tang: het Estse front

Tot wie is dat gericht? Tot de Esten die zich nog niet bij het Duitse leger hebben aangesloten (Sovjet vlugschrift opgesteld in het Estse).

Welke argumenten worden naar voor geschoven om de mensen ervan te overtuigen zich bij het Rode Leger aan te sluiten? Het Rode Leger schuift de nakende val van het Duitse leger naar voor. De Geallieerden naderen snel (“De Angelsaksische troepen zijn de Atlantische Oceaan overgestoken, hebben Cherbourg ingenomen en hebben zich in Frankrijk geïnstalleerd”). Er wordt op de gevoelens ingespeeld (vaderland en familie): “uw vaders, broers en kameraden vechten reeds aan onze zijde”.

24. Duitsland jaar nul / Wir kapituleren nie!

Het Duitse volk moet zich niet gewonnen geven (na de totale oorlog die Goebbels in 1943 iedereen aanpraatte, zie 2e verdieping). Iedereen moet zijn steentje bijdragen (kinderen en ouderlingen inbegrepen, zie de “uniformen” van de Volksturm in de twee vitrines achter u) en niemand mag de moed opgeven.

De Geallieerden moeten de Duitse bevolking en het Duitse leger vrezan, want die zullen tot het bittere einde gaan.

25. De val van Berlijn

De bevolking werd zodanig gehersenspoeld (zie alle voorbeelden van nazipropaganda op de 1e en 2e verdieping: boeken en speelgoed voor kinderen, radio, affiches, foto's, tijdschriften, grote bijeenkomsten, ...) dat ze nu op de dool is na de ineenstorting van een wereld die de propaganda jarenlang heeft opgebouwd.

De Duitsers vrezan het oprukkende Rode Leger omdat de soldaten zich vanwege de anti-Russische propaganda zullen wreken (en die vrees is terecht, gelet op de plunderingen, verwoestingen, moordpartijen en verkrachtingen die worden gepleegd).

26. Wij versus zij

- Identificatie van Joodse winkels
- Boekverbranding
- Verbod voor de Joden om in het bos te gaan wandelen
- antisemitische karikatuur bestemd voor de kinderen
- Boeken en pamfletten
- antisemitische foto's

27. T4

- Grote en sterke man (steun en toeverlaat van het gezin. Gestalte buiten proportie tegenover de vrouw), atletisch, blond, gespierd
- Vrouw: blond, blanke huid, gekleed zoals in de oudheid (zoals een godin), in goede gezondheid (om kinderen te baren), die borstvoeding geeft (benadrukken van de moederrol)
- Kind: blond, blanke huid, rode kaakjes, in goede gezondheid, zoekt de borst van de moeder

Deze beschrijving van het ideale Duitse gezin moet worden vergeleken met de karikaturen van de Joden in vraag 21.

28. Japan : ideologie

De vijand is arm en behoort tot een ondergeschikt ras (zelfde woordenschat als die gebruikt door de nazi's: "Untermenschen", gebruikt om de bevolkingen in het oosten aan te duiden). Ze zijn "minder dan varkens waard" => ze mogen niet leven.

De Japanners, daarentegen, zijn een goddelijk volk, het superieure ras van de wereld. Die ideeën worden reeds bij kinderen ingepompt, opdat de bevolking totaal overtuigd zou zijn.

29. Japan : symboliek

De Japanse propaganda past ook de herhaling van symbolen toe. De macht van het keizerrijk wordt gesymboliseerd door de hinomaru, de rode cirkel van de zon, te zien op de vlag van de Japanse troepen in China (foto), op de hachimaki (stoffen hoofdband), op een waaier, op de vlag van de marine.

30. Japan : foto Saipan

De propaganda doet de Japanse burgers geloven dat de Amerikanen verkrachten, martelen en moorden en dat het dus beter is zelfmoord te plegen dan zich over te geven. De propaganda heeft hen er zodanig van overtuigd dat de Westelingen demonen zijn dat de Japanners zich nog liever

in zee gooien dan te worden gevangengenomen. Hetzelfde fenomeen heeft zich in Duitsland voorgedaan, toen de Sovjetroepen oprukten.